SAY 203 MİKRO İKTİSAT

Piyasa Dengesi – Arz - Talep

YRD. DOÇ. DR. EMRE ATILGAN

TALEP VE TALEP FONKSİYONU

Bütün toplumların cevap aradığı hangi mallar, nasıl ve kimler için üretilecek sorularının cevabını piyasa ekonomilerinde fiyat teorisi ile açıklar. Piyasa ekonomisinin işleyişi fiyat mekanizmasına bağlıdır. Fiyat mekanizması, piyasadaki fiyatların doğrudan bir müdahale olmaksızın arz ve talebe göre belirlenmesidir. Piyasa ekonomilerinde üretim ve tüketim faaliyetleri hiçbir müdahale olmaksızın fiyat mekanizmasına bağlı olarak gerçekleşir.

Mikro iktisat, fiyat mekanizmasının nasıl işlediğini açıklamaya çalışır. Bu bölümde piyasa mekanizmasının işleyişini açıklamak için temel kavramlar ve talep, talep fonksiyonu, talebi etkileyen faktörler ele alınacaktır.

İktisadi Değer ve Fiyat

Mal ve hizmetlerin iki tür değeri vardır. Bunlar;

1. Kullanım değeri

2. Değişim değeridir

Kullanım değeri sübjektiftir. Mala veya kişiye göre değişebilir. Örneğin spor ayakkabısının kullanım değeri bir sporcu için farklıdır normal vatandaş için farklıdır. Aynı şekilde bir silginin bir öğrenci için kullanım değeri daha fazladır.

Değişim değeri ise bir mal veya hizmet karşılığında elde edilebilecek başka bir mal ya da hizmetin miktarını ifade eder. Örnek bir teneke buğday(16 kg)= bir paket çay(1 kg)

İktisadi Değer ve Fiyat

Günümüz ekonomilerinde malların değişim değeri daha çok para ile ifade edilir ve bu ifade fiyat olarak adlandırılır. O halde fiyat bir mal veya hizmetin elde edilebilmesi için gerekli olan para miktarı, ya da ödenmeye hazır olunan bedeldir. Bu aynı zamanda malın mutlak fiyatı olarak da adlandırılır. Birde nispi fiyat vardır ki bu da bir malın diğer mallara göre fiyatıdır. Örneğin elmanın kilosu 1 TL, muzun ise 3 TL olsun bu durumda muzun nispi fiyatı 3/1 elma.

Talep Nedir?

- Piyasa kurallarına göre işleyen bir ekonomide fiyatlar arz ve talebe göre belirlenir. Tüketiciler piyasanın talep yönünü üreticiler ise arz yönünü oluşturur. Üretim ve tüketim kararları birbirinden bağımsız değildir. Bu değişkenler birbirlerini etkilemektedir. Bunların yanında üretim ve tüketim kararlarını etkileyen birçok değişken söz konusudur.
- Konuşma dilinde talep istek arzu demektir. Ancak her istek ekonomik anlamda talep olmayabilir. Bir isteğin ekonomik anlamda talep olabilmesi için bu isteğin satın alma gücüyle destekleniyor olması gerekir.
- Belirli bir dönemde, belirli bir maldan parayla desteklenmiş satın alma arzusuna talep denir.

Örnek: Emre'in çeşitli fiyatlardan satın aldığı elma miktarları aşağıdaki gibi olsun.

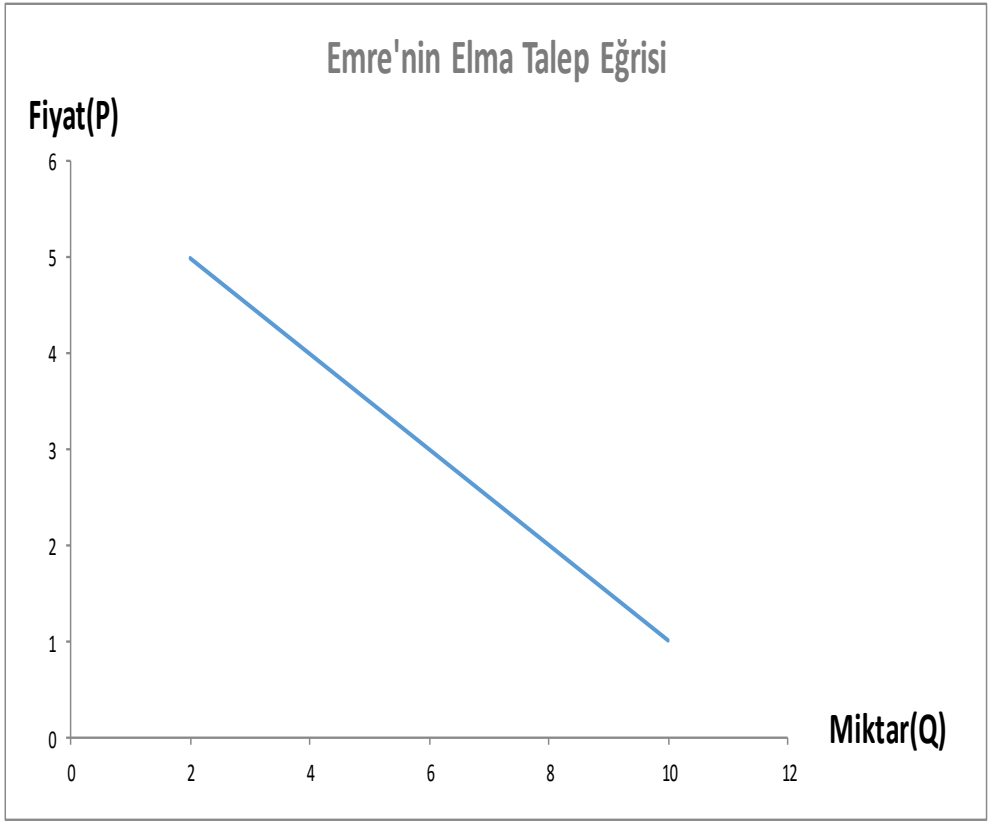
Seçenek	Fiyat(P) TL	Miktar (Q) Adet
a	1	10
b	2	8
c	3	6
d	4	4
e	5	2

Emre'in Elma Talep Çizelgesi

Çizelgede dikkati çeken elma fiyatları yükseldikçe satın alınan elma miktarı azalmaktadır. Fiyat ile miktar arasında ters yönlü bir ilişki vardır. elmanın fiyatı ile talep edilen miktar arasındaki bu ters yönlü ilişki (bazı istisnalar hariç*) bütün mallar için geçerlidir ve buna "Talep Kanunu" denilmektedir. Yani bir malın fiyatı yükseldikçe talep edilen miktar azalır, malın fiyatı düştükçe talep edilen miktar artar.

*Bu istisnalar fakir mallar (Giffen mallar) ve Snoplardır

Emre’nin elma talep çizelgesi bir diyagram üzerine taşınarak elma talep eğrisi elde edilebilir.

- Talep eğrisi, malın fiyatı ile talep edilen miktar arasındaki ilişkiyi gösteren negatif eğimli bir eğridir. Eğrinin negatif olmasının sebebi fiyat ile miktar arasındaki ters yönlü ilişkidir(talep kanunu).
- Fiyatlardaki değişmenin talepte neden olacağı değişme her mal için aynı olmayacağından talep eğrisinin eğimi de maldan mala farklılık gösterir. Hem çiziminde hem de anlaşılmasında kolaylık sağlaması açısından doğrusal biçimde çizilen talep eğrisi gerçekte orijine dışbükey bir eğri konumundadır.

Talep Kanunu

Bir malın fiyatı ile o maldan satın alınmak istenen miktar arasında ters ilişki vardır.

Normal Mal: Talep Kanununa uyan mallardır.

Giffen Mal: Talep Kanununa uymayan mallardır.

$$Q_x = f(\overset{(-)}{P_x}, \overset{(+)}{P_i}, \overset{(-)}{P_t}, \overset{(+,-)}{M}, \overset{(+,-)}{T}, \overset{(+)}{M_E}, \overset{(+)}{P_{xE}}, \overset{(+)}{N})$$

M (Gelir): Gelir arttığında talebi artan mallara ***üstün mal***, talebi azalan mallara ise ***düşük mal*** denir.

Talep Denklemi ve Talep Eğrisi

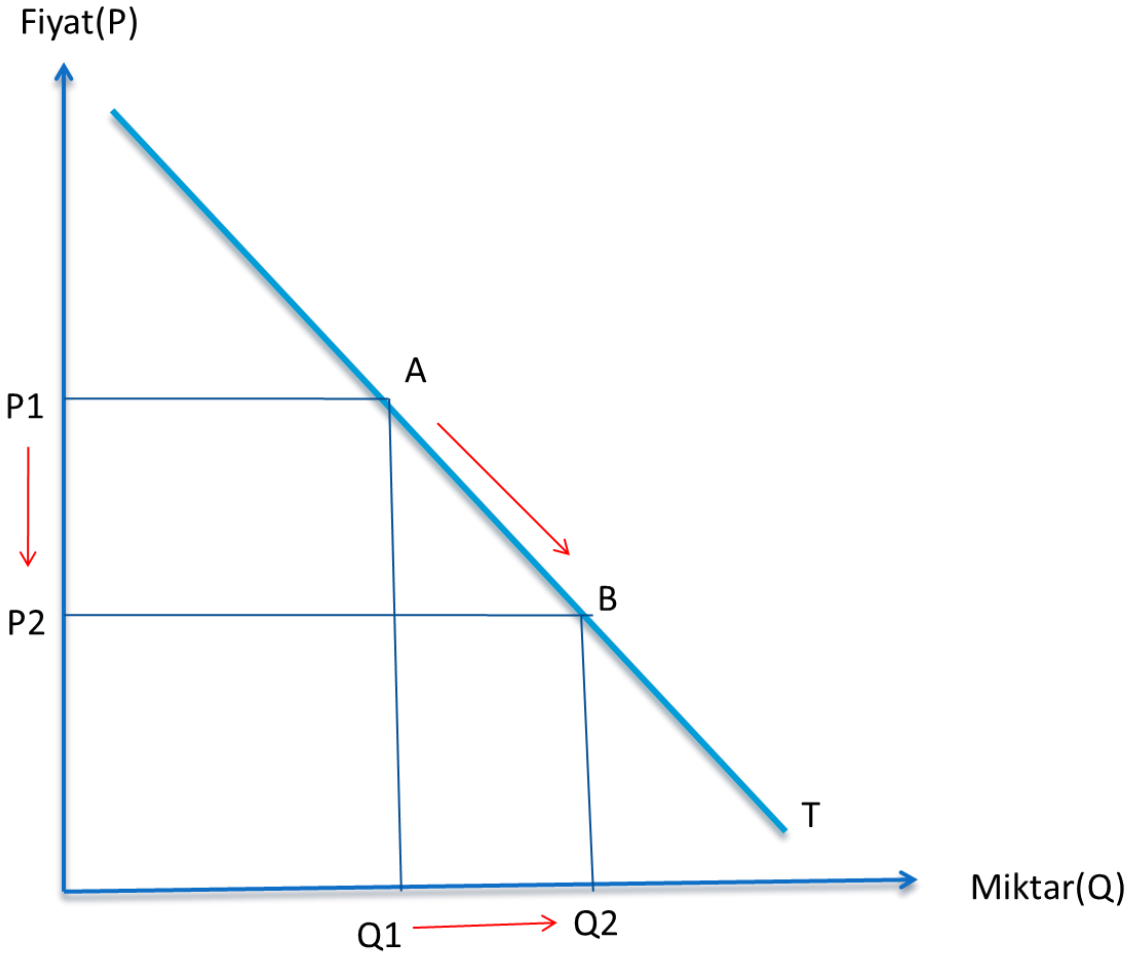
$$Q_x = a - bP$$

- Talep miktarındaki değişmeler bu faktörlerin değişmesine bağlı olarak ortaya çıkar. Bütün faktörlerdeki değişmeler aynı anda ortaya çıkması durumunda her bir faktörün talep edilen miktar üzerindeki etkisi tam olarak ayırt edilemeyeceği için ilgili faktörün dışındaki diğer faktörlerin sabit tutulması gerekir.
- Örneğin; Q_{tx} =f (P_x) Ceteris paribus denildiğinde malın fiyatı dışında diğer faktörlerin sabit olduğu ve fiyat değişmelerinden talebin nasıl etkilediği anlaşılmalıdır.
- **Ceteris paribus:** diğer şeyler sabit iken demektir.

Talep Edilen Miktardaki Değişme vs Talepteki Değişme

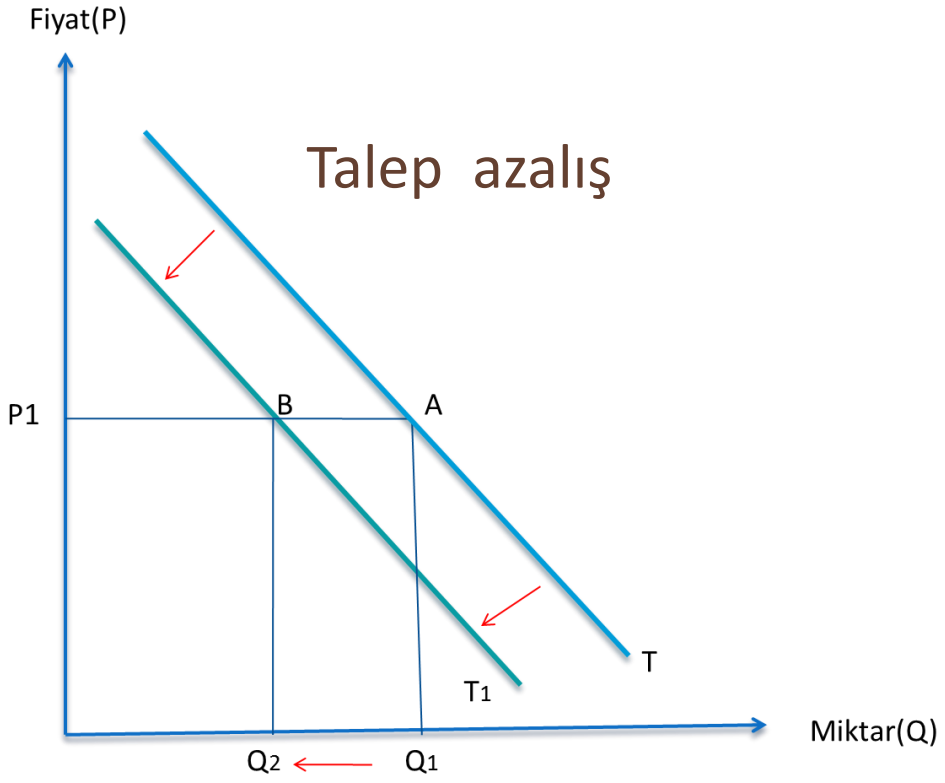
- Talep arttı yada azaldı ifadesiyle talep edilen miktar arttı yada azaldı ifadeleri çoğu zaman birbirine karıştırılır. Oysaki bu ifadelerin karıştırılmaması gerekir.
- Talep edilen miktar arttı veya azaldı denildiğinde malın fiyatına bağlı olarak, talep eğrisi üzerinde hareket edildiği yani bir fiyat miktar bileşiminden başka bir fiyat miktar bileşimine geçildiği kastedilmektedir.

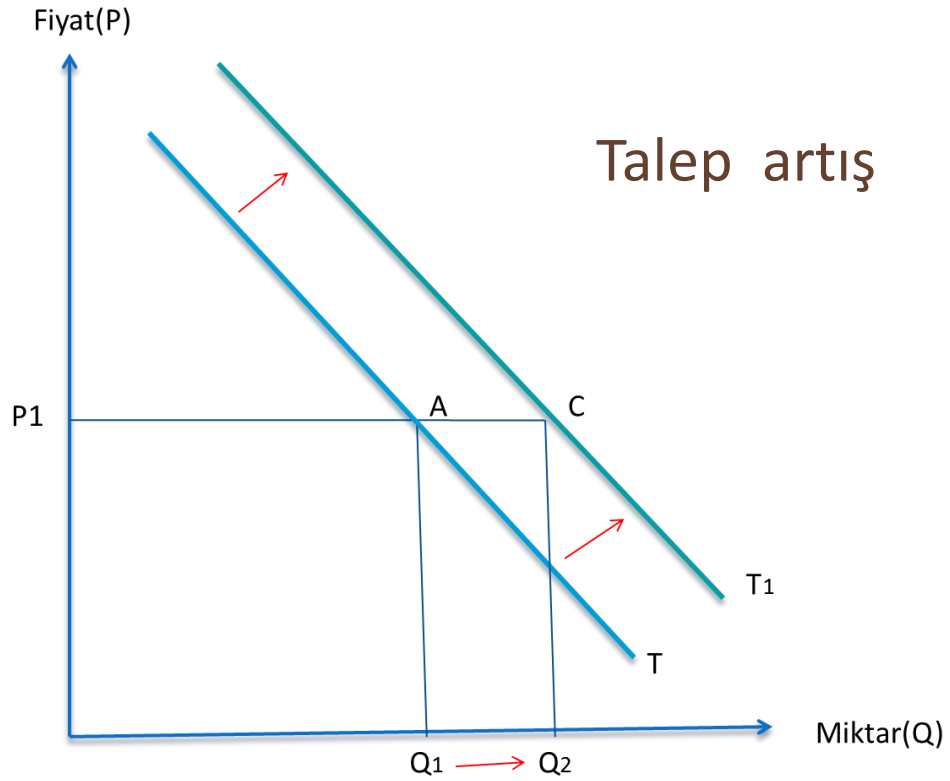
Talep Edilen Miktardaki Değişme Talep eğrisi üzerindeki hareket)

Oysa ki talep arttı yada azaldı denildiğinde fiyat dışında talebi etkileyen ve sabit kabul edilen diğer faktörlerde ortaya çıkacak bir değişme ile talep eğrisinin yer değiştirmesi yani bir bütün olarak sağa veya sola kaymasını ifade eder. Bu nedenle bu faktörlere talep kaydırıcı faktörler de denir.

Talepteki Değişme (Talep artış veya azalışı)

Talepteki Değişmeye Neden Olan Faktörler

- ✓Tüketicinin geliri
- ✓İkame (rakip)malların fiyatları
- ✓Tamamlayıcı malların fiyatları
- ✓Tüketicinin zevk ve tercihleri
- ✓Gelecekteki fiyat ve gelir düzeyine ilişkin beklentiler:
- ✓Tüketici sayısının artması(Nüfus)
- ✓Bankalardan kredi almanın kolaylaşması

Talep Denklemi

$$Q_x = a - bP$$

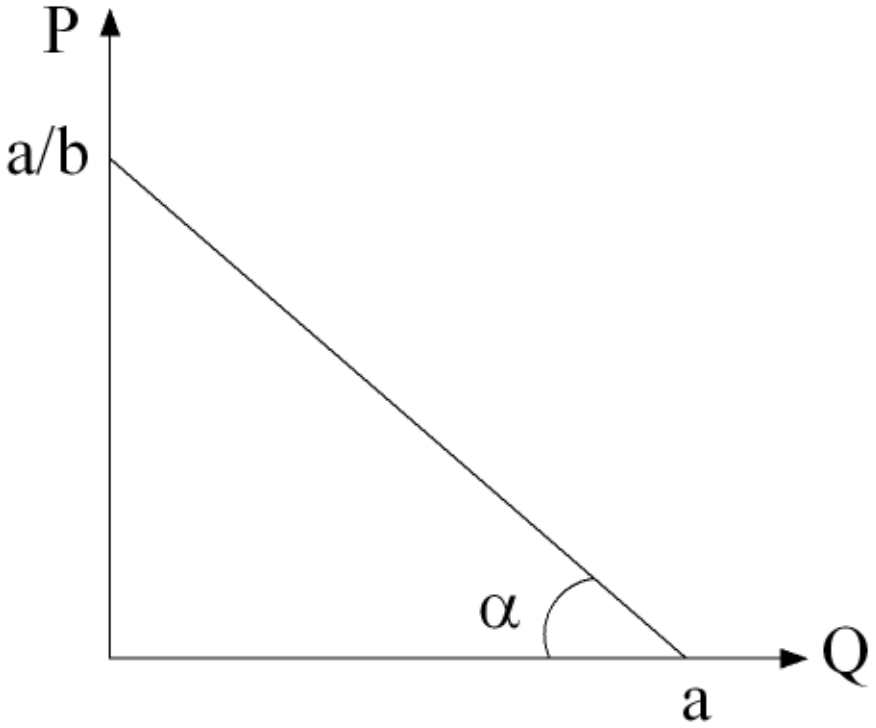
$$Q_x = f(\overset{(-)}{P_x}, \overset{(+)}{P_i}, \overset{(-)}{P_t}, \overset{(+,-)}{M}, \overset{(+,-)}{T}, \overset{(+)}{M_E}, \overset{(+)}{P_{xE}}, \overset{(+)}{N})$$

a: Malın kendi fiyatı dışında talep fonksiyonunda yer alan diğer değişkenlerin talep edilen miktar üzerindeki etkisi

b: Cetiris-paribus fiyat (P) 1 br. artarsa tüketicinin o maldan satın almak istediği mal miktarındaki değişimi (işaret negatif olduğu için azalışı) gösterir.

Talep Eğrisi Eğimi

- Eğim geometrik olarak herhangi bir doğrunun yatay eksenle yaptığı açının tanjantına eşittir.

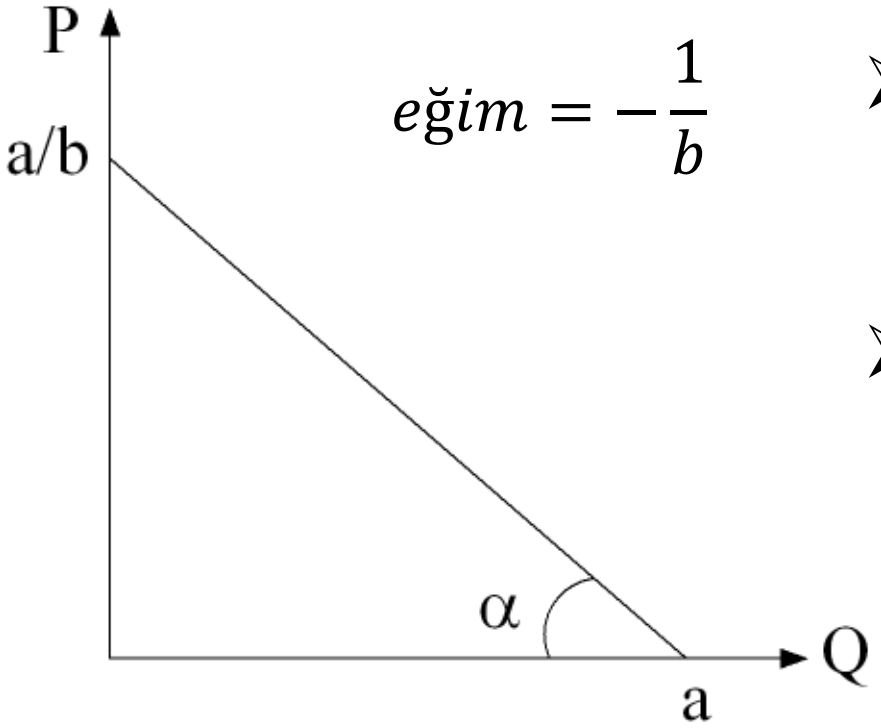
$$Q_x = a - bP$$

$$eğim = \frac{\Delta P}{\Delta Q} = \frac{a/b}{a}$$

$$eğim = -\frac{1}{b}$$

Talep Eğrisi Eğimi

- Eğim geometrik olarak herhangi bir doğrunun yatay eksenle yaptığı açının tanjantına eşittir.

$$eğim = -\frac{1}{b}$$

- «b» terimi artarsa , talep eğrisinin eğimi o kadar düşer. Dolayısıyla talep eğirişi yatıklaşır.
- Talep eğrisinin yatık olması, P değişimlerine karşılık gelen Q değişimlerinin daha şiddetli olacağı anlamını taşır.

Piyasa Talep Eğrisi

Bir malın tek bir alıcısı yoktur, binlerce alıcısı vardır. İşte bir malın satıcısı tek alıcının değil diğer tüm alıcıların davranışları doğrultusunda kararlar verir. İktisadi analizlerde piyasa talep eğrisi dikkate alınır. Piyasa talebi, belirli bir mala karşı olan tüm bireysel taleplerin toplamıdır.

Arz Denklemi ve Arz Eğrisi

- Daha önce de belirtildiği gibi piyasasının iki yönü vardı. Tüketiciler piyasanın talep yönünü üreticiler ise arz yönünü oluşturmaktadır.
- Piyasadaki satıcı davranışlarına arz denir. Bu davranışlar, satıcının belli bir zaman süreci içinde elinde bulundurduğu maldan değişik koşullarda satmaya razı olduğu durumdur.
- Belirli bir piyasada belirli bir fiyattan satılmak üzere piyasaya sunulan mal yada hizmet miktarına belirli bir fiyatta arz denir.
- Çizelge anlamında arz ise belirli bir dönemde diğer faktörler değişmemek kaydıyla (ceteris paribus) çeşitli fiyatlardan satıcıların piyasaya satmak üzere sundukları mal miktarıdır.

Arz Fonksiyonu ve Arz Denklemi

$$Q_x^S = f(\overset{(+)}{P_x}, \overset{(+)}{P_i}, \overset{(-)}{I_p}, \overset{(+)}{Tec}, \overset{(+)}{Sub}, \overset{(-)}{t}, \overset{(+)}{B}, \overset{(+)}{Firma_n})$$

- Q^s_x : X malından arz edilen miktar,
- P_x :X malının fiyatı
- P_i :Diğer malların fiyatları
- I_p :Üretim faktörlerinin fiyatı
- T :Teknolojik gelişmeler
- Sub: Sübvansiyonlar
- t: vergi
- B :Gelecek hakkındaki beklentiler
- $Firma_n$: Firma Sayısı

Arz Kanunu:

Bir malın fiyatı arttıkça, C-P, o maldan arz edilen miktar azalır.

Arz Fonksiyonu ve Arz Denklemi

- **Sübvansiyon**: Üreticilerin devlet tarafından desteklenmesidir. Sübvansiyon negatif vergileme anlamına gelmektedir.

- Vergiler iki çeşittir:
  1. Doğrudan vergi: Faktör gelirleri üzerinden alınır. (Ör: Gelir vergisi, Kurumlar vergisi)
  2. Dolaylı vergi: Faktör gelirinden bağımsız olarak harcamalar üzerinden alınır. (Ör: KDV.)

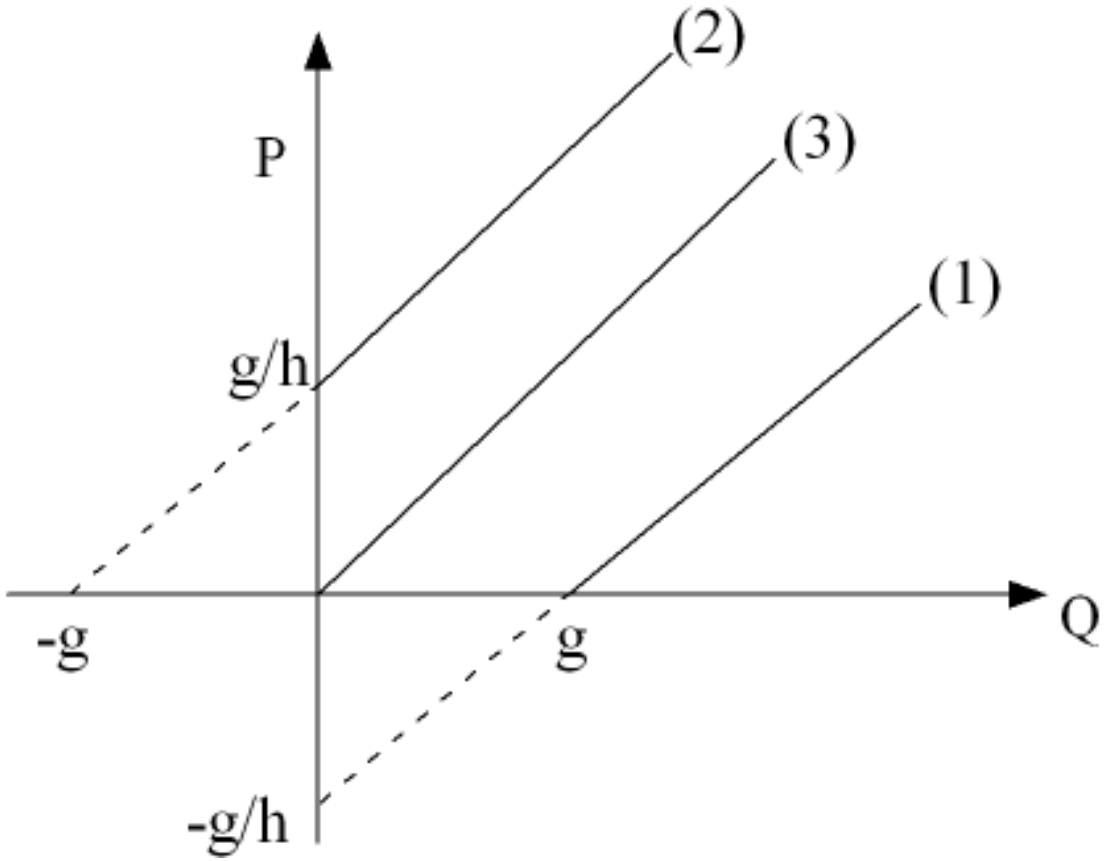
  - **Ad-volerem Vergi:** Mal değeri (fiyatı) üzerinden alınan vergi. (Ör: KDV)
  - **Spesifik vergi:** Mal birimi üzerinden alınan vergi. (ör: ülkemizde otomobillerin motor hacmi üzerinden vergilenmesi)

Arz Denklemi ve Arz Eğrisi

$$Q_x^S = g + hP$$

- **g:** Malın kendi fiyatı dışındaki arz faktörlerini tanımlar (C-P faktörler)
- **g > 0 ise:** P dışındaki faktörler arzı olumlu etkiliyor.(Firmalar bazen Pazar oluşturmak, sübvansiyondan faydalanmak, vergi indirimlerinden yararlanmak için P=0 iken bile üretim gerçekleştirebilir.)
- **g < 0 ise:** P dışındaki faktörler arzı olumsuz etkiliyor. Firmalar, P ancak belirli bir seviyenin üstüne çıktığı zaman üretim yapmak istiyor.
- **g = 0 ise:** P dışındaki faktörlerin arz üzerine etkisi yoktur.

Arz Denklemi ve Arz Eğrisi

$(1)\ Q_x^S = g + hP$

P=0 ise Q=g

Q=0 ise P=-g/h

$(2)\ Q_x^S = -g + hP$

P=0 ise Q=-g

Q=0 ise P=g/h

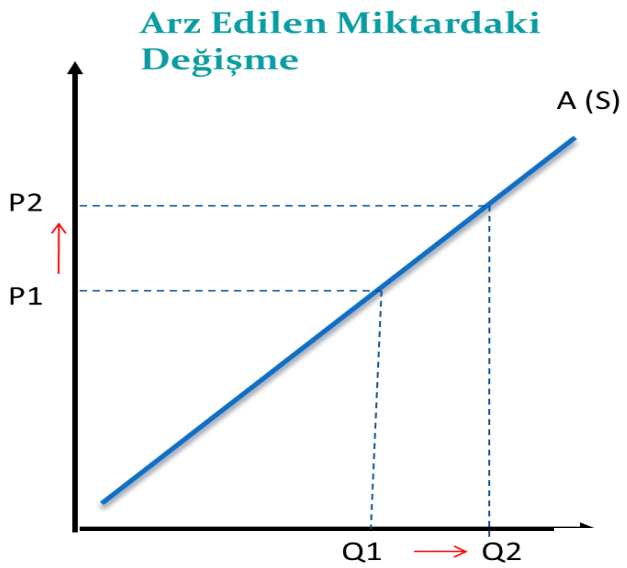
$(3)\ Q_x^S = hP$

P=0 ise Q=0

Q=0 ise P=0

Arz Edilen Miktarın Değişmesi vs Arzın Değişmesi

- Diğer şartlar sabitken (C-P) malın fiyatının değişmesi arz edilen miktarı değiştirir. (Eğri üzerinde hareket).
- Malın P'si dışındaki fakörlerin değişmesi arz eğrisini sağa ya da sola kaydırır. Olumlu faktörler sağa, olumsuzlar sola kaydırır.

Arzın Değişmesi

